

Tuga Tarle (osmisli i priredila), Ivo Žanić (uredio)

**Hrvatska / Australija i Novi Zeland:
Povijesni i kulturni odnosi = Croatia /
Australia & New Zealand: Historical
and Cultural Relations**

Zagreb: Društvo hrvatskih književnika,
2000., 554 str.

Knjiga *Hrvatska / Australija i Novi Zeland: Povijesni i kulturni odnosi*, koju je osmisli i priredila Tuga Tarle a uredio Ivo Žanić, sastavljena je s namjerom predstavljanja hrvatskoga nacionalnog identiteta iseljenika u tim dvjema zemljama, prvenstveno kroz književno-publicistički rad i umjetničko stvaranje samih iseljenika. Sabrano je dvadeset radova, na oba jezika, hrvatskome i engleskome. Knjiga je opremljena kazalom, mnogobrojnim fotografijama (od pionira lančane migracije, preko zabilježaka o kulturnim, sportskim i vjerskim priredbama, do radova likovnih umjetnika i arhitekata) te bilješkom o autorima. Objavljena je kao posebno izdanje časopisa *Most / The Bridge: a journal of Croatian literature* u biblioteci Relations: dvojezično izdanje, br. 1.

U prvom tekstu, »Djela i pogledi«, Tuga Tarle razlaže koncepciju knjige kao pokušaj svojevrsnog interdisciplinarnog rekonstruiranja segmenata prošlosti i društvenoga habitusa hrvatskih iseljenika te propitivanja razloga njihova recentnog zamora i resignacije. Kratko definira dijasporu kroz bitne povijesne i sociološke čimbenike koji su ju oblikovali, kao što su ekonomski i politički potisni čimbenici, aktivnost Katoličke crkve, osjećaj izolacije i nostalgije, institucionalno i kulturno organiziranje u tuđini, zadržavanje kolektivnog pamćenja ili otpor pritajenoj ksenofobiji i deklarativnom kulturnom pluralizmu nove zajednice. Kako su upravo ti elementi doveli do pretjerana idealiziranja »svoje daleke domovine« i svojevrsnoga gubitka smisla za realno prvih naraštaja iseljenika, autorica ustvrđuje da se otrežnjenje vrlo

bolno ogleda u činjenici da oni »kući« više ne žele. Sve više uviđaju da put prema kulturnoj zrelosti hrvatske etničke zajednice u iseljeništvu uključuje i pronalazak novog identiteta u prostoru »gdje se raste u zemlju i spram neba«. Put ka novom identitetu djelomično vodi i kroz rastakanje hrvatske nacionalne zajednice i zaborav značenja njezinih simbola i jezika, čemu se pak autorica pokušava oduprijeti koncepcijom i sadržajem ove knjige.

Senka Božić-Vrbančić i Mario Vrbančić, rabeći starija lingvistička istraživanja, u tekstu »Tarare u Zemlji Dugoga Bijeloga Oblaka« sa socijalno-antropološkog stanovišta prezentiraju rezultate komparativnog istraživanja utjecaja individualnoga i kolektivnog pamćenja na stvaranje identiteta Hrvata i Maora na Novom Zelandu. Kao djeca dvaju kolonijalnih velikana, cara Franje Josipa i kraljice Viktorije, dva su naroda iskusila podjednako potčinjen status kopača kauri-smole na sjeveru Novog Zelanda. Iako ih je razlikovala boja kože, ta su dva svijeta bila istodobno bliska u odnosu na superiorno englesko »autohtono« stanovništvo. Nuždom potaknuti na jezične i kulturne prilagodbe i međusobne ženidbe, u začetku dokidaju rasne predrasude i prakticiraju multikulturalizam kroz polifoniju jezika u vlastitim domovima. Stoga i čudi najnoviji kontradiktorni razvitak dvaju identiteta. Unatoč većoj inicijalnoj poduzetnosti Hrvata i većem »uspjehu« u pribavljanju materijalnih vrijednosti, maorska kultura na sjeveru upravo doživljava renesansu, dok hrvatski identitet blijedi i pretpa se u englesku monolitnost, prvenstveno jezičnu.

Tomislav Gavrančić kao liječnik hrvatskog podrijetla propituje mogućnost »Kako da (i) Hrvat postane Australcem« u uvjetima anglosaksonskog superiornog ignoriranja iskustva kojim Aboridžini 60 000 godina barataju neplodnim i krhkim australskim tlom, dok se ekološka svijest bijeloga čovjeka zaustavlja na granicama Europe. Autor obrazlaže povijesni »fenomen« dolaska europskih pa i hr-

vatskih pionira na »praznu zemlju«, što se kao stereotip o *Terra Nullis* i njemu name-
tao dok su mu preci zakupljivali i eksploa-
tirali aboridžinsku zemlju. Stoga kritizira izo-
stanak hrvatske sućuti za nepravdu i potpore
obespravljenom autohtonom narodu, sugerir-
ajući isticanja različitosti da bi se osnažilo
zajedništvo.

Zapis »Hrvati sa Snježnih planina« aus-
tralskoga graditelja Drage Šaravanje nastao
je na temelju svjedočanstava 35 Hrvata koji
su i sami sudjelovali u izgradnji toga hidro-
loškoga kompleksa u razdoblju od 1949. do
1974. Poput nekadašnjih smolonosnih rudo-
kopa, i ta su gradilišta električnih centrala,
brana, tunela i akvedukata bili primjeri multi-
kulturalizma, sa čak 25–80% hrvatskih rad-
nika u ukupnom broju. Autor uspoređuje slič-
nosti njihove svakodnevice s onom hrvat-
skih pionira i nalazi ih u iznimnim tjelesnim
naporima, slabom obrazovanju, osjećaju osam-
ljenosti, nerazumijevanju jezika, podcijenje-
nosti od šire zajednice, pritiscima jugosla-
venske neprijateljski raspoložene diplomaci-
je i mentalnim traumama. Činjenica da se
najsnažljiviji i najsposobniji brzo izdižu i
otvaraju privatne građevinske tvrtke u gra-
dovima oblikuje prepoznatljivost Dallyja kao
skromnih ali marljivih i sposobnih ljudi.

Kroz »Povijest mog života« John Lisjak
(Ivica Licitar) u combrayevskom stilu upri-
zoruje djetinjstvo, uz poetske reminiscencije
(na majku, blagdanske dane u Kotoribi i
naivno mladenačko nesnalaženje u ideološ-
kim opredjeljivanjima) i višeznačne opise
stanja svijesti. Kao umirovljeni liječnik, pod-
rjetlom iz Međimurja, koji je književni pseu-
donim odabrao prema obrtu svojih predaka,
traga za vlastitim identitetom kroz pisanje,
nastojeći izraziti iznimne vrijednosti kolek-
tivnog identiteta sela svoga djetinjstva.

»Hrvatska tiskana riječ na Novom Ze-
landu« u središtu je zanimanja Stephena
Alberta Jelichica i Andrewa Drage Trlina,
koji pregledno koreliraju pet imigracijskih va-
lova Hrvata na Novom Zelandu s hrvatskim

novinskim i poetsko-proznim književnim
izdavaštvom. Unatoč disperznoj naseljenosti
sjevera, niskom obrazovanju i visokom pos-
totku (80%) ruralnog stanovništva, iznena-
đuje podatak da do 1919. godine hrvatska
dijaspora izdaje čak devet novina. Uz knji-
ževnu prozu Amelie Batistich, velik je inte-
res iseljenika i za sociološke studije o povi-
jesti naseljavanja Andrewa D. Trlina i Ivana
Čizmića te za geografske i turističke pub-
likacije iz Hrvatske. Upravo u kontinuitetu
interesa za udžbenike hrvatskog jezika i te-
čajeve hrvatskoga na aucklandskom sveučili-
štu autori vide budućnost opstanka hrvat-
skog izdavaštva.

U očekivanju cjelovitije kritičke valori-
zacije književnosti Hrvata na Novom Zelan-
du Nina Nola daje vlastitu kronološku anali-
zu u tekstu »R koje se kotrlja – književni iz-
razi hrvatske dijaspore na Novom Zelandu«.
Borba osmero pisaca hrvatskih korijena za
priznanje u društvu izvan vlastite etničke za-
jednice praćena je sličnim osjećajima so-
cijalne izmještenosti, dezorijentiranosti, gu-
bitka i straha od zaborava, bez obzira pišu li
autori poeziju ili prozu, zagovaraju li po-
trebu očuvanja hrvatskog identiteta ili nje-
gova ugrađivanja u novozelandski, je li im
književni izraz uspio ili su im umjetnički
dosezi skromniji. Komparacija pokazuje in-
dividualne reakcije u istraživanju i prezenti-
ranju vlastita identiteta. Bilo da samo krše
patrijarhalne kodekse, maskulinističke proz-
ne kanone ili preispituju poimanje književ-
nosti britanskog romantizma, oni i predča-
vaju slojevite međuetničke interakcije pišući
iznutra, posebno o marginalnim, stereotipi-
ziranom zajednicama, anticipirajući postmo-
derne i postkolonijalne pojmove identiteta.
Iako te autore (Ameliju Batistich, Antu Ko-
sovića, Annu Roberts, Johna Jelasha, Paula
Alesicha, Leanne Radojkovich, Floridu Ve-
la i Slavka Žarnića) šira zajednica uvažava,
ipak im ne daje pravo legitimizacije »dru-
goga« i ne priznaje očitu inovativnost u pri-
kazu novoga. Istodobno, vizualna umjetnost

slikara Milana Mrkušića neopterećena etničnošću lakše komunicira s publikom, uspješnije se projicira i brže emancipira.

U dvjema književnim pričama autorica hrvatskih korijena sažet je tradicionalno definiran životni smisao iseljenika izražen kroz osjećaj bola, nostalgije i smetenosti te potrebe žrtvovanja za budućnost svoje djece. »Dalmatinka« Amelije Batistich, najuspješnije hrvatsko-novozelandske spisateljice, kratka je priča s autobiografskim elementima o susretu »posredovane nevjeste« sa svojim novozelandsko-hrvatskim suprugom i novim svijetom u doba početaka lančane emigracije iz Dalmacije. Florida Vela donosi isječak iz svog romana »Moja Hrvatska« o suvremenim migracijama majke i kćeri, koje povlače za sobom slične tjeskobne osjećaje. Znakovita je, sugeriraju autorice, brža prilagodba mladih ljudi novim kulturnim vrijednostima, novom načinu obrazovanja i jeziku. Naglašavaju pitanje nužnosti stvaranja svog mjesta u novom domovini, pri čemu otežavajuću okolnost predstavlja činjenica da mladi naraštaji ne nailaze na ohrabrenje kod starijih hrvatskih iseljenika.

Poetski izbor predstavlja korpus od deset pjesama lirsko-domoljubne tematike sljedećih autora: Dinke Bednjačić, Ivane Serdarević, Drage Glamočaka, Ante Glavora, Anne Kumarich i Duške Crmarić-Salečić. U njihovoj je lirici sažeto bogatstvo i raznolikost životnih slika: od ljepote žene, raskoši Jadranskog mora, preko obiteljskih okupljanja, crkvenih svečanosti i odlaska sa sela, do vizualizacije osjećaja proljetne praznine i strepnje zbog ratnih zbivanja, a sve ih prožima igra riječi kojom se neprestano propituje vlastiti identitet.

»Nevesinjska 17« je drama Georga Blaževića o emigraciji proustaški obilježenoga hrvatskog intelektualca, kao tipičnog dezorijentiranog predstavnika političke emigracije nakon Drugoga svjetskog rata. Društveno nerazumijevanje, a potom i nerazumijevanje vlastite djece, kulminira izostankom

osjećaja odanosti »višim« ciljevima u njegova sina u vrijeme Vijetnamskog rata. Do nas, posredovana dramaturškim situacijama, dopire sva suludost ratovanja, bez obzira za koje ciljeve i domovine, i njegova duboka nespojivost s budućnošću svake obitelji. Stoga se moralne vrijednosti jednog naraštaja prilagođavaju potrebama vremena i univerzalnim pacifističkim idejama novoga svijeta. Bez obzira na lijeve ili desne ideološke orijentacije, autor preispituje univerzalne probleme imigrantskih (ne samo hrvatskih) zajednica, dugotrajno dodatno opterećenih životom na dva kolosijeka.

Sličnom se problematikom bavi i »Velika zavjera« o kojoj piše Doris Anna Božin. Unitaristički je usmjerena jugoslavenska diplomacija sedamdesetih nastojala nacionalno osviještene Hrvate u dijaspori diskreditirati kao ustaške nasilnike i teroriste, čime se izazivalo zgražanje australskog društva i otežala njihova privredna, kulturna i svaka druga integracija. Zastrašivanjem, diplomatskim pritiscima i djelovanjem agenata jugoslavenska je politika zadobila povjerenje dijela parlamentarnih krugova, što je uz silnu medijsku kampanju dovelo do procesa »hrvatskoj šestorici«, optuženoj za terorističko udruživanje. Apostrofirajući organizirano pripisivanje negativnih identifikacijskih kvaliteta cijeloj hrvatskoj zajednici, koje su i pojedinačni suprotni istupi vlastitih i domaćih političara ili intelektualaca teško mogli ublažiti, autorica podcrtava opasnu mogućnost jednostavne i brze medijske proizvodnje stereotipa, koji se, naprotiv, ruše dugotrajnim i zahtjevnim društvenim procesima.

Suprotan primjer dekonstrukcije stereotipa i izgradnje povjerenja predstavlja mirosljubiv pokušaj propagandno-političke popularizacije Hrvatske, koji je originalnom kulturno-informativnom akcijom podigao hrvatsku samosvijest i prikazao drugo lice te etničke zajednice. U tekstu »Hrvatsko poslanstvo – Croatian Embassy u Canberra 1977–1978.« Ivan Čizmić na temelju novinskih na-

pisa i druge pisane građe rekonstruirala osnivanje simboličkoga diplomatskog predstavništva. Upravo izraziti jugoslavenski diplomatski pritisak i državno preispitivanje australskoga diplomatskog zakonodavstva dovede do suprotnog učinka, povećanoga pozitivnog javnog interesa za povijesno-političke dimenzije Hrvatske i prihvaćanje legalnih načina političke borbe Hrvata za vlastite interese. Hrvatska je zajednica prvi put upotrijebila anglosaksonski modus djelovanja u demokratskom društvu, bez izravnog sukobljavanja sa zakonom, a opet jasno prosvjedujući protiv stanja u Jugoslaviji, zbog čega je i dobila većinom pozitivan medijski publicitet.

Dona Kolar-Panov u tekstu »Izveštavanje o Hrvatskoj i vizualizacija Hrvatske u Australiji (1990–1993)« analizira mogućnosti medijske prezentacije i njezine sposobnosti kreiranja »drugotnosti« te stvaranja podjela na »nas« i »njih«. Dugotrajno je stereotipno prezentiranje Hrvata te vađenje situacije u kojoj su se našli iz konteksta globalnih transformacija, učvrstilo viđenje takvoga »drugoga« u Australiji kao istinskoga zla, što je nekima davalo »pravo« na zagarivanje etničke netolerancije. Tako su Hrvati bili prisiljeni da u devedesetima pronađu alternativne izvore informacija. U uvjetima nadzora lokalnih radijskih programa i ograđivanja službenih medija od ratnih strahota na Balkanu rijetki su informacijama pristupali kritički i odgovorno, poput zagrebačkog radijskog dopisnika Pierra Vickaryja. Odgovornim suzdržavanjem od komentiranja nepoznatoga stekao je povjerenje hrvatske zajednice, slično kao i Miro Vidović s Opuzenske TV svojim terenskim videozapisima rata. Tek su visoki kriteriji novinarske etike unijeli kritičku sumnju u negativnu sliku hrvatske etničke zajednice u Australiji.

Posljednjim tekstom, »Moje otkrivanje Hrvatske«, Christian Karlson Stead, novozelandski pjesnik i kritičar, prikazuje percepciju hrvatske dijaspore izvana. Novozeland-

ski Hrvati su prepoznati kao istaknute javne osobe šire zajednice, ali i kroz prirodne artefakte koje su u okolišu sjevera ostavili prvi hrvatski kopači kauri-smole, kroz vinarstvo koje su inaugurirali u toj zemlji piva i viskija te kroz rijetke zaostale natpise na »čudnom jeziku«. S druge je strane Hrvatska, kao domovina Dallyja, prepoznata najčešće posredstvom vijesti tijekom Domo-vinskog rata. Spoznavanje kompleksnih kulturnih, religijskih, političkih i etničkih problema i uzroka sukoba rezultiralo je svrstavanjem na strane, tako tipičnom reakcijom stranaca. Trudeći se u okviru vlastita svjetonazora spoznati uzroke i motive strašnih ratnih zbivanja, autor pokušava analizirati ratno potiskivanje razuma i etike, ali ipak duboko svjestan da mu duhovna mirnoća i etička osjetljivost teško daju pravo na viši moralni status i suđenje o tim događajima. I konačno, iz njegove je perspektive zbujujuće kontradiktorna dihotomija poželjno lijepih hrvatskih krajobrazza, stoljetnog bogatstva kulture i tradicije, a istodobno kontinuirane potrebe da se i u devedesetima Hrvati očajnički iseljavaju na Novi Zeland.

Kao teoretičarka književnosti priređivačica je prikupila mnogobrojne književne žanrove i dodatno nas uputila na velik broj neobjavljenih književnih djela. Takvom je raznolikošću popularno predstavljena potraga za vlastitim identitetom etnički sve atomiziranije hrvatske dijaspore na drugoj hemisferi, kao i njihov angažman na održanju povijesnih i kulturnih veza s matičnom zemljom. Time knjiga postaje interesantnom i najširoj čitateljskoj publici, a ne isključivo profesionalnom krugu stručnjaka koji se tom tematikom bave ili pak samim iseljeničkim zajednicama. Jasno se ograđivši od jednodimenzionalnog znanstvenog definiranja otvorenih problema u njoj ili potrebe da se izloži ukupni kritički pregled povijesti književnosti dviju zemalja, knjiga predstavlja niz pojedinačnih ekspresija, uspomena iz svakodnevice i determinističkih objašnjenja razli-

čitih oblika kulturnoga, vjerskog, sportskog, intelektualnog ili gospodarskog djelovanja hrvatskih iseljenika, dopunjenih iskustvenim i/ili situacijskim varijacijama, od pionirskih do najnovijih iseljeničkih naraštaja. Potonji su sve više srasli (integrirani više nego asimilirani) u socijalno i/ili intelektualno tkivo zemalja primitka. Tako knjiga potiče daljnja istraživanja i potragu za odgovorima na mnoga pitanja koja su njome tek postavljena. Kao glavni nedostatak ove inače vrijedne i zanimljive knjige mogli bismo navesti na prvi pogled neujednačen i nespojiv koncept objedinjavanja segmenata poetske i prozne književnosti te povijesnih, sociološko-antropoloških, etnoloških ili ideološko-politoloških razmatranja, od kojih su neka u metodološkom smislu plošno narativni prikazi promatrača dok su druga analitički oblikovali znanstveni istraživači. Takav pluralizam urednici izvode iz potrebe za od-

ražavanjem kompleksnosti svakodnevice koja se ni ne može klasificirati u odijeljene »ladicice« već, kao i život sam, miješa sve sastojke u neočekivanim i nepredvidivim omjerima. S druge pak strane, na površinu izbija dvojnost suvremenih procesa »totalnog« integriranja Hrvata u nove zajednice i istodobne borbe da se osvještavanjem i inzistiranjem na vlastitoj različitosti nova zajednica dodatno obogati. U ovom slučaju sredstvo oplemenjivanja australske i novozelandske kulture, ali i tradicionalni most između dvaju svjetova koji se sve više udaljavaju, svjetova nekadašnje i sadašnje domovine, za hrvatsku dijasporu predstavlja publicistika i književnost.

Dubravka Mlinarić

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*